

Nr 249.

Af herr **Kristensson**, om ändrad lydelse af 87 § 2 mom. samt 88 och 114 §§ regeringsformen.

Det väckte häpnad inom vida kretsar af vårt folk, då förra årets Kyrkomöte afslog det af Riksdagen samma år antagna förslaget till ny lag om prästval. För första gången under den nuvarande kyrkomötesinstitutionen hade Kungl. Maj:t funnit sig föranlåten att icke invänta den obligata femårsperiodens utgång för allmänt kyrkomötes sammanträde, utan begagnat sig af sin rätt »att mötet oftare sammankalla». Orsaken härtill var den stora vikt och betydelse, som regeringen tillade den nya prästvals lagen. Genom den nuvarande justitieministern uttalades från regeringen vid kyrkomötet, »att det skulle vara med klokhets och försiktighet öfverensstämmande att godkänna det framlagda förslaget», att regeringen öfvervägt innebörden uti det sammanjämningsförslag, som Riksdagen antagit, och om detta varit »från Kungl. Maj:ts sida oantagligt», så hade icke någon kallelse till kyrkomöte utfärdats. Herr justitieministern påpekade vidare, »att när det gäller, huruvida förslaget i sin helhet skall godkännas eller förkastas, så bör det senare alternativet näppeligen ifrågakomma». Och han erinrade äfven om att ett afslag i en del »leder till att frågan kommer att stå öppen i hela dess vidd och flyttas ut på ett fält, där ingen kan säga hvad resultatet af en förnyad behandling skall blifva».

Dessa uttalanden från en regering, som näppeligen torde kunna tillskrifvas bristande nit eller uppriktig sträfvan att på allt sätt främja prästernas och statskyrkans intressen bl. a. genom sitt arbete på införande af en »religiös renässans», borde, tycker man, hafva tillbörligt uppskattats af Kyrkomötet. Detta afslog emellertid efter flera dagars debatt det af Riksdagen antagna och af Kungl. Maj:t framlagda förslaget med 47 röster.

ter mot 14, som afgåfvos för förslaget, en utgång, som är desto mer ägnad att förvåna, därför att under debatten flera för statskyrkan säkerligen mycket varmt intresserade män med tillika stor erfarenhet och omdömesförmåga i hvad saken gällde hade yrkat bifall till regeringens förslag. Här behöfver endast nämnas sådana namn som biskop von Schéele och landshöfding Sjöcrona, af hvilka den förre är mångårig ledamot af Andra kammaren och den senare likaledes af den Första.

Helt naturligt var mötet i sin lagliga rätt att icke lämna sitt »samttycke» till lagförslaget. Men denna frågas utgång ställer i sin rätta betydelse Kyrkomötets säregna ställning som en med vetorätt mot statsmakterna, Regering och Riksdag, stående institution, och osökt framställer sig den frågan, om det kan vara lyckligt för landet, att Kyrkomötet äger en dylik maktbefogenhet. Jämväl lämnar detta exempel en ypperlig illustration af huru svårt öfverhufvud taget det är att få till stånd ett beslut af någon vidare räckvidd, då härför fordras icke blott att Riksdagens båda kamrar och Regeringen skola vara därom ense — alla veta ju hur ofta frågor fördröjas på grund af kamrarnes skiljaktiga beslut — utan äfven att en fjärde makt skall godkänna detsamma, och därtill en makt af så märkligt slag som det svenska allmänna Kyrkomötet.

Att Kyrkomötet kan i hög grad försvåra den organiska utveckling, som förhållandena kräfva, därest samhällslifvet skall kunna normalt fungera, torde vara utom tvifvel, och då detta väl icke varit ändamålet med dess tillkomst, så må med några ord angifvas, hvarför man inrättade denna institution.

Kyrkomötets tillkomst.

En mångfald af orsaker ha säkerligen medverkat till Kyrkomötets tillkomst, liksom förhållandet torde vara med de flesta statliga förändringar af större räckvidd. Bland annat ha de kyrkliga strömningarna under förra hälften af adertonhundratalet kraftigt bidragit till att kyrkomötes-tanken framsprang och vann allt större rotfäste. Det var vid denna tid, som den första mera betydelsefulla separatismen uppstod i Sverige och som under namn af de nya läsarne vann stort insteg hufvudsakligen i Norrland, och denna rörelse följdes af andra, såsom det Jansonska svärmeriet, Hedbergianismen, Orsarörelsen, Læstadianismen, Hoofvianismen o. s. v. Hand i hand härmed framträdde inom de rättrognas egna led kraf på större själfständighet. Förgäfves tillgrepos husvisitationerna, fängel-

sestraffen, förföljelsen. Något annat medel erfordrades för statskyrkans bestånd, och vid 1844—45 års riksdag framfördes i prästeståndet för första gången tanken på »att deputerade från rikets stift» skulle hvart femte eller tionde år sammankomma för att »rådgöra om kyrkans och skolans behof, önskingar och ordnande». Framställningen, som var byggd på ett redan 1837 framkommet förslag, som hade Johan Henrik Thomander till upphofsman, afstyrktes af vederbörande utskott efter en ytterst välvillig motivering. Utskottet instämde i tanken men ansåg, att man borde invänta den då arbetande kyrkolagskommitténs betänkande. Detta framlades 1846 och inneslöt ett utkast till kyrkomöte.

Man torde kunna urskilja tvenne hufvudmotiv för en kyrkomötesinstitutions genomförande. Det ena var önskan att bevara den gamla enheten på det kyrkliga området. Det andra var sträfvan att gifva kyrkan en själfständig ställning gentemot staten. Det förra motivet fick kraftig näring genom de allt starkare framträdande separatistiska rörelserna, som blott växte sig starkare i samma mån förföljelsen med stöd af konventikelplakatet rasade. Många af dem, som höllo på en *enhetlig* religions-åskådning, insågo, att de världsliga maktmedlen föga båtade, hvarför de kräfdre reformer på det kyrkliga området. Och hur egendomligt det i våra dagar än kan låta, så hyllade ett stort antal personer den åsikten, att kyrkomötesinstitutionen skulle komma att verka reformerande och att medelst denna separatismen skulle kunna nedslås. Medan själfständighetsmännen, om än starkt påverkade af den skotska frikyrkorörelsen, torde kunna betecknas som öfvervägande teoretiker, så byggde åter de, som fordrade kyrklig enhet, på mera praktiskt-politiska grunder. Det var också den senare åskådningen, som dominerade vid frågans behandlande i riksförsamlingen.

Det förstnämnda förslaget till kyrkomöte, som framställdes uti betänkandet af kyrkolagskommittén, stannade på regeringens bord. Ute i landet rasade förföljelserna och ropen på religionsfrihet och kyrkoreformer ljödo allt starkare. Tvenne motioner väcktes vid 1853—54 års riksdag, den ena af Thomander, som framlägger kommitténs förslag, den andra af den bekante konservative partiledaren Aug. von Hartmansdorff. Dennes motivering är synnerligen belysande. Han uppvisade, huru kyrkan blifvit stillastående, huru folket blifvit likgiltigt för densamma, huru de gudfruktiga icke fått sina heligaste önskingar ens något så när uppfyllda och därför instämde i krafvet på kyrkans upplösning, förmenande att o begränsad religionsfrihet vore medlet att »upplifva sann gudsfruktan och

kyrklig verksamhet». Men han ansåg, att religionsfrihet vore samhällets undergång, och för att motverka religionsfrihetens införande måste kyrkans enhet upprättas. Detta kunde ske genom reformer af den gamla kyrkolagen, och dessa skulle åstadkommas genom ett kyrkomöte, som äfven borde handlägga skolfrågor och därigenom knyta skola och kyrka än hårdare samman.

Uti denna motivering återspeglas de förnämsta praktiskt-politiska motiven för den nya institutionens införande, och det var också von Hartmansdorffs förslag, som blef hufvudgrunden för lagutskottets utlåtande. Detta gick ut på, att kyrkomöte skulle sammanträda, när Konungen därom förordnar, att kyrkomöte endast finge upptaga de ärenden, som Konungen till mötet inlämnar, att kyrkomötets maktbefogenhet endast skulle vara att i dessa ärenden afgifva utlåtanden, samt att präster och lekmän skulle deltaga till lika antal, hvarvid dock vissa frågor skulle förberedas af de prästerliga ledamöterna.

Då kyrkomötet enligt utskottets förslag endast skulle komma att blifva en rådgifvande församling, så gjordes från högkyrkligt håll opposition mot detsamma. Det föll också i Riksdagen, men på grund af att borgare- och bondestånden afslogo lagförslaget, det senare med bl. a. den motiveeringen, att, »då Kungl. Maj:t icke är förhindrad att genom Rikets Ständer inhämta folkets opinion och tankar såväl i kyrkans angelägenheter som i allt annat, hvad till rikets och folkets sannskyldiga nytta hörer», så kunde icke ståndet inse behovet af särskilda kyrkomöten.

De frisinna kyrkliga föra nu med ifver an striden för kyrkomötets införande. Den vid 1856—58 års riksdag aflåtna propositionen om religionsfrihet göt olja på elden, och Thomander väckte 1856 på nytt en motion om kyrkomöte. Lagutskottet ville icke vara med om religionsfriheten utan önskade reformer och ett friare lif inom kyrkan, hvarför det framlade ett förslag till kyrkomötesförordning. Detta afslogs i bondeståndet, bifölls af adeln och prästeståndet, medan i borgareståndet majoritet vanns för återremiss med yrkande på periodiska sammanträden, motions- och petitionsrätt, samt i vissa fall äfven beslutanderätt. I förstärkt lagutskott gick man med på motions- och petitionsrätten, och därmed hade Riksdagen fattat beslut om kyrkomöte.

Kungl. Maj:t kunde af vissa formella skäl icke sanktionera beslutet. Efter att 1859—60 års Riksdag löst religionsfrihetsfrågan framlade De Geerska ministären den 11 november 1862 proposition om antagande af en författning angående allmänt kyrkomöte. I denna redogöres för förut-

nämnda riksdagsbeslut i frågan samt att Kungl. Maj:t funnit, »hufvudsakligen på grund af formella brister i detsamma, sig icke kunna därå meddela stadfästelse». »Då emellertid», heter det vidare, »behofvet af en kyrklig representation gifvit sig allt starkare tillkänna, och detta icke blott för behandlingen af sådana frågor, som, på sätt omförmäldt är, blifvit af Rikets Ständer afsedde, utan äfven för utredningen af kyrkolagsfrågor i allmänhet, har Kongl. Maj:t låtit utarbета ett förslag till förordning i ämnet.»

Det är hela motiveringen för ett så genomgripande lagförslag. Lagutskottet framhåller i sitt betänkande, att det icke varit så mycket »ur synpunkten af ett surrogat för Preste-Ståndets nu varande, borgerliga representationsrätt, som Utskottet ägt att bedöma förslagets antaglighet», ty detsamma vore ägnadt att erhålla kraft af lag, såväl innan representationsförslaget grundlagsenligt antagits, som ock om detta senare skulle falla. Utskottet ser därför frågan »hufvudsakligen ur rent kyrklig synpunkt». Och med några smärre erinringar förordade utskottet regeringsförslaget, som också kort därefter kunde utfärdas som lag. Senare tillkommo bestämmelser i regeringsformen, hvarigenom Kyrkomötet tillerkändes inflytande på kyrkolagstiftningen och förändringar i prästerskapets privilegier.

Den föreställningen, att Kyrkomötet skulle hafva tillkommit som en ersättning för prästeståndet, är sålunda icke historiskt grundad. Förkamparne för ett kyrkomöte hoppades genom detsamma vinna: kyrkliga reformer och enhet samt kyrklig själfständighet. Emellertid har ödet fogat det så, att det kan ifrågasättas, om icke Kyrkomötet blifvit ett af de förnämsta hindren för kyrkliga reformer, och huruvida det ens i någon mån lyckats åstadkomma den åtrådda enheten i det religiösa lifvet. Däremot torde Kyrkomötet lyckats bättre uti att slå vakt omkring sin själfständighet, hvilket Regering och Riksdag mer än en gång påmint om.

Kyrkomötets ställning.

Olika åsikter beträffande Kyrkomötets statsrättsliga ställning hafva gjort sig gällande. Det förnämsta spörsmålet är gifvetvis, hvilken ställning Kyrkomötet intager till Riksdagen.

»Riksdagen representerar svenska folket», står det i vår främsta grundlag. Ensam har Riksdagen bevillningen i sin hand. Gemensamt med Konungen i statsrådet äger Riksdagen utöfva den lagstiftande makten med vissa undantag. Hit hör först och främst den s. k. ekonomiskt administra-

tiva lagstiftningen, som tillhör Kungl. Maj:t ensam. Men undantag från denna regel göres äfven för kyrkolag enl. R. F. §§ 87 och 88 samt för prästerskapets privilegier enl. R. F. § 114 äfvensom enl. sistnämnda paragraf för adelns och ridderskapets privilegier. För dylika frågors grundlagsenliga behandling fordras förutom »Konungens och Riksdagens sammanstående beslut» äfven bifall af endera Kyrkomötet eller ock ridderskapet och adeln.

Kyrkomöte och Adelsmöte intaga samma ställning till Konung och Riksdag i fråga om privilegierna. Dessutom har Kyrkomötet nämnda grundlagsenliga rättighet i fråga om kyrkolag. Detta förhållande har gifvit anledning till framkastande af den satsen, att Kyrkomötet skulle vara samordnad med Riksdagen. Kyrkomötet skulle sålunda i samma bemärkelse som Riksdagen vara att betrakta som en representant för svenska folket, »ett slags tredje kammare», som i hvad till dess verksamhetsfält hörer uttalade folkets vilja.

Att från inflytelserikt håll det har gjorts gällande, att Kyrkomötet skulle vara koordinerad med Riksdagen, är ett allvarligt symtom på, hur farligt det kan vara för statsmakterna att i grundlagen delgifva en tredje institution medbestämmanderätt i lagstiftningsfrågor. Lyckligtvis kan icke någon dylik koordinationsteori bestå inför en saklig pröfning.

Kyrkomötets vara eller icke vara ligger nämligen helt och hållet uti Riksdagens och Kungl. Maj:ts händer. Grundlagsfrågor afgöras af Konung och Riksdag gemensamt, och dessa kunna besluta sådan ändring uti §§ 87, 88 och 114 regeringsformen, att Kyrkomötet helt försvinner ur grundlagarna. Därmed försvinner också Kyrkomötets vetorätt i fråga om kyrkomötesförordningen — ifall man nämligen vill tillerkänna denna förordning kyrkolags natur, hvarom meningarna äro delade — och Regering och Riksdag kunna därpå, utan att sålunda behöfva underställa frågan Kyrkomötets pröfning, t. o. m. afföra hela kyrkomötesförordningen ur den svenska lagen. Endast detta borde vara tillräckligt för att jäfva satsen om att Kyrkomötet skulle vara koordinerad med Riksdagen, men det må äfven anföras, att Kyrkomötet till hela sin läggning som ock till sin sammansättning utgör en klassrepresentation för prästerna och det verk, hvaruti de inneha anställning, kyrkan, och att det sålunda icke kan tänkas ersätta svenska folkets representation i Riksdagen, och detta så mycket mindre, som Riksdagen äger samma myndighet vid kyrkolagsfrågors afgörande som vid annan lagstiftning.

Det enda stora spörsmålet beträffande Kyrkomötets ställning till svensk lagstiftning rör sig om tolkningen af ordet »kyrkolag». Paragraf 87 i R. F. stadgar: »Riksdagen äge ock gemensamt med Konungen stifta, förändra eller upphäfva kyrkolag; dock att därvid erfordras samtycke jämväl af allmänt kyrkomöte». I dessa ord inneslutes Kyrkomötets befogenhet som medbestämmande lagstiftningsmakt, och ramen vidgas eller minskas, allt efter som begreppet »kyrkolag» får inrymma mer eller mindre. Jämväl i nästföljande lagförklaring afhandlande paragraf koncentrerar sig samma fråga kring samma begrepp, ordet »kyrkolag».

Helt olika tolkningar af detta begrepp ha gjorts gällande. Justitierådet *J. A. Södergren* har uttalat, att den vid grundlagsstiftandet gällande kyrkolagen af den 3 september 1686 vore den lag, som med ofafvislig logisk nödvändighet trängde sig in i tydningen och tillämpningen. »Det finnes», säger han, »icke någon möjlighet till förnekande, att denna lag i de delar däraf, som år 1866 ännu voro gällande, var hvad den själf kallade sig: *Kyrkolag* — just det i grundlagsbudet använda uttrycket.» Dr *Hagman* intager i sin tolkning af § 87 en helt annan ståndpunkt. Han säger: »Från 1686 års kyrkolag måste man för att få fram det nuvarande kyrkolagsbegreppet afsöndra: 1) alla stadganden däri, som upptagits i grundlag eller privilegier; 2) dess bestämmelser af civil, kriminell eller ekonomisk-administrativ art, som öfverförts till allmän lag eller Konungens eget lagstiftningsområde; 3) de i 1686 års kyrkolag förekommande pastoral-teologiska råd samt 4) liturgiska stadganden, hvilka senare tillhöra Konungens administrativa »lagstiftningsmakt» äfvensom öfriga kyrkan rörande föreskrifter af temporär och lokal betydelse eller af mindre vikt (kyrkostadgar).»

U. R. F. Sundelin uttalar i sin afhandling »Den svenska kyrkans och statens förhållande till hvarandra», att till kyrkolag borde räknas »allt, som ursprungligen funnits intaget i Karl XI:s kyrkolag samt handbok och ännu äger bestånd eller blifvit ändradt», medan åter den finska kommitté, som år 1863 framlade sitt betänkande om kyrkolagstiftning i Finland och som sökte genomföra grundsatsen, »att i kyrkolagen böra ingå endast sådana verkliga lagbestämmelser, hvilka icke blott angå kyrkan, utan äfven kunna tänkas utgå från henne», erhållit den äran, att såväl 1873 års svenska kyrkolagförslag, som ock nuvarande regeringsrådet *G. Thulin* i sitt arbete »Om konungens ekonomiska lagstiftning» inplanterat samma definition på vårt svenska mångomtydna »kyrkolag».

D:r *Sigurd Hansson*, som i sin afhandling om »Den svenska kyrkomötesinstitutionen» ingående behandlat denna tolkningsfråga, betecknar sistnämnda lösning som den »i själfva verket minst tillfredsställande». D:r Hansson framhåller, att man måste för frågans besvarande *dels* fixera *kyrkolag* i motsats till *annan* (borgerlig) lag, *dels* fastställa *kyrkolag* till skillnad från *kyrkoförordning*. Sammanfattningsvis säger han i förstnämnda fall: »Kyrkolag är i motsats till annan (borgerlig) lag sådan lag, som bestämmer om medlemskap i kyrkan, kyrkoförfattningen, kyrkoförvaltningen och dess organisation, kulten, kyrkodisciplinen samt kyrkans enskilda ekonomi», och i sistnämnda fall: »Till kyrkolag i formell mening komma således att hänföras förnämligast bestämmelser om kyrkans omfång (inträde i och uteslutning ur kyrkan), kyrkans författningsmässiga ställning till staten, såvidt denna ej i grundlag är bestämd, kyrkomötesförordningen, den kyrkliga ämbetsorganisationens allmänna grunder samt strafflag för öfverträdelse af kyrkolagens bud».

Dessa exempel på olika tolkning af ordet »kyrkolag» torde vara tillräckliga för att påvisa, huru flytande gränsen är för Kyrkomötets befogenhet och vetorätt. Då därtill lägges, att gällande praxis—efter allt att döma — utvidgat det gemensamma området för Kyrkomötets deltagande, så framgår än tydligare, att ett sådant tillstånd icke kan vara lyckligt, äfven om icke hänsyn tagas till att Kyrkomötet i hög grad visat sig försvåra reformers genomförande.

Det må här påpekas ett tredje område för Kyrkomötets maktbefogenhet, hvilket äfvenledes gifvit anledning till olika tolkning. Ut i kyrkomötesförordningen § 9 stadgas i första punkten: »Allmänt kyrkomöte tillkommer att upptaga kyrkliga mål, som Konungen till detsamma öfverlämnar eller hvarom fråga af någon dess ledamot väckes.» I senare fallet äger Kyrkomötet att hos Konungen anmäla föreställningar och önsksningar, hvartill motionerna kunna gifva anledning.

Det tvistiga härvidlag är angifvandet af hvad som rätteligen bör förstås med »kyrkliga mål». D:r *Sigurd Hansson* har i förutnämnda afhandling med följande ord tydligt påvisat, hur tänjbart detta begrepp är. Han säger: »Om denna betydelse (af uttrycket kyrkliga mål) kunna meningarna vara delade. Den kan vara inskränktare och angifva som kyrkliga mål allenast sådana, som innebära ordnandet af förhållanden inom kyrkan. Den kan utvidgas något ytterligare och omfatta jämväl i sig själfva bor-

gerliga mål, hvilka därjämte äro kyrkliga, för så vidt som det gifves rent borgerliga förhållanden, hvilkas ordnande kan *direkt* främja eller motverka kyrkans verksamhet. Den kan slutligen blifva så vidsträckt, att den omfattar hvilka borgerliga mål som helst, för så vidt det alltid kan anses för ett kyrkligt mål, att dessa blifva ordnade på ett sätt, som står i öfverensstämmelse med den *kyrkliga* verksamhetens uppgifter. För sakens tydliggörande må vi tänka på mål, som röra undervisningen. Till första gruppen kunna vi då hänföra en sådan sak som konfirmationsundervisningen eller prästbildningen; till andra gruppen exempelvis kristendomsundervisningens plats i folkskolor och allmänna läroverk m. m.; till tredje gruppen undervisningsväsendets ordnande i dess helhet, såvidt detta ordnande ju alltid kan ske på ett sätt, som indirekt främjar eller motverkar kyrkans sträfvanden.

Det ligger inte inom ramen för denna motion att påvisa, hvilkendera tolkningen som kan vara den riktiga. Några exempel på de ärenden, som Kyrkomötet själf ansett sig befogadt att upptaga, vill jag här lämna, exempel, som torde fastslå, att mötet för sin del sträfvat efter att i detta stycke alltmer utvidga sin maktbefogenhet och därmed ingripa i de borgerliga frågor, som enligt vanlig civil uppfattning borde höra under Riksdag i stället för under Kyrkomöte.

De tvenne första Kyrkomötena tycktes vara angelägna om att något så när hålla sig inom behöriga gränser. Måhända kan detta förhållande förklaras däraf, att man då hade i friskt minne, att kyrkolagskommittén af år 1846 angifvit, att mötet skulle sysselsätta sig med »företrädesvis församlingens liturgiska angelägenheter», att R. St:s skrifvelse af den 6 mars 1858 nämner »vår tids rörelser inom kyrkan och de stridigheter i afseende på religionsbegrepp och kyrkliga bruk, som städse förekomma» samt att såväl Kungl. Maj:t som 1862—63 års ständer ansågo ett kyrkomöte nödvändigt, dels för behandlingen af de i 1858 års skrifvelse omförmälda ärenden, dels ock »för utredningen af kyrkolagsfrågor i allmänhet». Sålunda afvisade det första Kyrkomötet tvenne motioner om en skrifvelse till Kungl. Maj:t angående en författning rörande främmande kristna trosbekännare och deras religionsutöfning och om borttagande af obehöriga eder och edsförpliktelser, i senare fallet med bland annat den motiveringen, att Kyrkomötet icke i något fall borde upptaga ärenden, som ligga utom dess befogenhet, alldenstund konsekvenserna af ett motsatt förfarande skulle blifva, att ingen allmän angelägenhet skulle finnas, som ej kunde blifva föremål för Kyrkomötets öfverläggningar och beslut.

Samma Kyrkomöte ansåg sig däremot kunna upptaga motioner »om ändring i stadgandena rörande kompetens till lärarebefattning i teologi vid rikets allmänna elementarläroverk samt till adjunkturer i teologi vid universiteten»; »om kristendomsundervisningens skiljande från folkskolan och öfverlämnande uteslutande åt prästerskapet»; »om en underdånig hemställan rörande åtgärders vidtagande för inskränkning af skarpskyttekorpsernas vapenöfningar å söndag samt, om dylika öfningar å nämnda dag icke kunna undvikas, prästerskapets befrielse från att i kyrkorna uppläsa kungörelse därom».

Vid 1878 års kyrkomöte behandlades en motion, gående ut på »att Kyrkomötet ville i underdånig skrifvelse inför Kungl. Maj:t nedlägga sina bekymmer öfver det i sedligt och religiöst hänseende oroande tillstånd, som blifvit en följd af den ännu bland oss härjande dryckenskapslasten, och tillika anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes förordna af staten lönade lämpliga och begåfvade män, hvilka torde erhålla uppdrag att, så länge sådant vore af nöden, under resor i alla delar af landet genom s. k. nykterhetsföredrag söka hos vårt folk åstadkomma en stämning mot dryckenskapen och i öfrigt mot ett oriktigt bruk af spritdrycker». Samma Kyrkomöte ansåg sig kunna upptaga till behandling en motion om borttagande af obehöfliga eder och edsförpliktelser, trots att en liknande motion, som nämnts, afvisats af 1868 års Kyrkomöte. År 1878 behandlades också en motion angående förklaring af 25 kap. 6 § strafflagen, och 1883 års Kyrkomöte ser intet hinder för att behandla en motion om deras ställning, som blifvit enligt kyrkolag från kyrkan skilda.

Fem års senare Kyrkomöte beslutar en skrifvelse till Kungl. Maj:t, afseende skärpta straffbestämmelser i fråga om äktenskapsskillnad och behandlar en motion om upphörande af den genom polismyndigheters föreskrifter organiserade prostitutionen.

Kyrkomötet af år 1893 beslöt ingå till Kungl. Maj:t »med underdånig anhållan om nådigt utfärdande af ett sådant tillägg till gällande folkskolestadga, hvarigenom föreskrifves, att i fråga om lärarinna, som trädt i gifte, församlingen eller den myndighet, som det eljest tillkommer att tillsätta lärarinna, må äga att efter inhämtande af vederbörande skolråds hörande besluta, huruvida hon skall vid tjänsten bibehållas».

1903 års Kyrkomöte ingick med en underdånig framställning om förbud mot utskänkning af öl å lägerplatser och kasernområden, och 1898 års Kyrkomöte anhöll, att Luthers stora katekes måtte användas såsom läsebok i folkskolan.

Från år 1908 års kyrkomöte har man exempel på en skrifvelse från mötet till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t tacktes vidtaga åtgärd för undanröjande af den anmärkta svårigheten att beträffande norsk undersåte, som vill ingå äktenskap inför svensk myndighet, erhålla i enlighet med nu gällande bestämmelser erforderligt intyg om hinderslöshet (äktenskapscertifikat). I fråga om undervisningen i statens och statsunderstödda skolor aflät samma Kyrkomöte tvenne skrivelser. Den ena gick bl. a. ut på att strängt framhålla, det Kyrkomöte skulle äga medbestämmanderätt »i fråga om den första och grundläggande läroboken i den kristna tros- och sedeläran vid de allmänna läroverken», och att kyrkomötesförordningens § 11 med stadgande om två tredjedels majoritet vore i detta fall tillämplig. Klämman hade följande lydelse: »Kyrkomötet får med anledning af ifrågavarande motioner, under förklarande, att Luthers lilla katekes bör både i fråga om innehåll och tankegång förblifva underlaget för ungdomens undervisning i kristendom, i underdånighet anhålla, att Eders Kungl. Maj:t tacktes låta utarbета en ny, efter barnaålderns mottaglighet och behof afpassad och af framställningen i Luthers lilla katekes bestämd handledning i den kristna tros- och sedeläran.» Den andra skrifvelsen nämner själf om, att Kyrkomötet »funnit tvifvelaktigt, huruvida samtliga de förhållanden, från hvilka motionen utgår såsom sina förutsättningar, äro af beskaffenhet att kunna föranleda en Kyrkomötets skrifvelse». Förutsättningarna i motionen voro: ett uttalande af 14:de allmänna svenska folkskolläraremötet i Gäfle, den tillsatta folkundervisningskommittén och krafvet på särskild folkskoleöfverstyrelse. Men tviflen om Kyrkomötets befogenhet undertrycktes och Kyrkomötet anhöll, »att vid pågående reformarbete på folkundervisningens område nödiga bestämmelser måtte lämnas, hvarigenom pastors inflytande på och öfverinseende öfver kristendomsundervisningen bibehålles». Den tredje skrifvelsen hade följande märkliga anhållan: »dels att Eders Kungl. Maj:t tacktes meddela sådana bestämmelser, att kyrkan må kunna med full effektivitet fullgöra sitt laglikmätiga åliggande att leda kristendomsundervisningen och den religiösa fostran vid de allmänna läroverken, dels ock att åt eforus måtte beredas samma ställning till de statsunderstödda flick- och samskolorna, som enligt §§ 201 och 204 i Eders Kungl. Maj:ts nådiga stadga för rikets allmänna läroverk tillkommer honom i förhållande till de allmänna läroverken».

En skrifvelse i en pensionsfråga för folkskollärare, som vistas utomlands, aflät också samma möte.

Förre årets urtima Kyrkomöte såg inga formella hinder för att behandla en motion angående hvad slags examen en af byråcheferna i ecklesiastikdepartementet borde äga. En motion om ändring af gällande bestämmelser i fråga om behörighet till lektorstjänst, hvilken omfattar undervisning i kristendom, vann Kyrkomötets bevägenhet, hvilket fann »en förkortning af universitetsstudierna» nödvändig för dem, som utbilda sig till lektorer vid de allmänna läroverken. Däremot vägrade samma möte remiss å en motion om allmänt rusdrycksförbud, men det må anföras, att detta beslut fattades med endast 14 rösters öfvervikt.

Det sätt, på hvilket 1908 års Kyrkomöte afvisade den bekanta motionen af biskop Lövgren angående omläggning af folkskolekurserna i halftidsläsningens tecken, är äfven värdt beaktande. Flera talare, som ansågo att mötet af formella skäl icke kunde upptaga motionen, passade samtidigt på att uttala sin fulla anslutning till dess syfte. Biskop Billing, mötets vice ordförande, yttrade, att »då nu ett tillfälle därtill erbjudit sig», han för sin del ville hafva uttaladt, att han »på det lifligaste» instämde med motionären i hufvudriktningen af framställningen och »att Kyrkomötet gagnar saken bäst, om det gifver uttryck åt att det i hufvudsak instämmer med motionären», men på grund däraf att det anser, att ärendet går utanför Kyrkomötets befogenhet, icke anser sig kunna bifalla motionärens förslag.

Med ärkebiskopens i spetsen följde många instämmanden uti herr Billings uppfattning, och på ett *indirekt* sätt kunde sålunda Kyrkomötet säga sin mening i en sak, som det dock icke kunde finna på något sätt hörde till dess befogenhet att uttala sig uti.

Kyrkomötet mot Riksdagen.

Hvarje gång, som Kyrkomötet begagnat sin vetorätt mot af Konung och Riksdag gemensamt antagna lagförslag, har uppmärksamheten skärpts på den stora makt, som denna vetorätt innebär. Och Kyrkomötet har också passat på att använda sin vetorätt i frågor, som varit ägnade att intressera stora delar af vårt lands befolkning.

År 1893 gällde det som bekant ändring af kyrkolagens kapitel 1 § 1 i öfverensstämmelse med regeringsformens 2, 4 och 28 §§, den s. k. be-
kännelsefrågan. Dåvarande ecklesiastikministern Gilljam hade sannerligen fullgoda skäl för detta sitt yttrande på kyrkomötet: »Sällan har ett ärende blifvit så noga och så sorgfälligt beredt, varit så af vederbörande myndigheter understödt, då Kungl. Maj:t lagt fram det, som förhållandet är i

nu föreliggande fall.» Han påvisade, huru »alltifrån 1828 det framlagda förslaget varit föremål för offentlig pröfning utan att förut veterligen hafva framkallat någon oro, huru tre kyrkolagskommittéer, högsta domstolen i sitt utlåtande öfver 1873 års kyrkolagsförslag, de flesta konsistorier i utlåtanden öfver samma kyrkolagsförslag och Kyrkomötet själf år 1883» hade »ansett sig kunna förorda förslaget eller åtminstone lämna det utan anmärkning», huru Riksdagen år 1889 ingått till Konungen med skrifvelse med anhållan om lagförslag i ämnet, huru vid remiss 12 af konsistorierna instämt uti denna Riksdagens skrifvelse, huru ärendet sedan öfverlämnats till en särskild kommitté, af hvars fem medlemmar fyra tillstyrkt förslaget, huru därpå förslaget af majoriteten af rikets domkapitel ånyo tillstyrkts och af högsta domstolen lämnats utan anmärkning samt till sist af Riksdagen antagits.

Men intet halp, förslaget föll, och än i dag är frågan af år 1828 olöst.

År 1903 afslog Kyrkomötet den kungliga propositionen angående själfspillingars jordfästning. Vederbörande utskott hade som hufvudskäl för afstyrkan anført, att reformen skulle »vålla anstöt inom vida kretsar af landets befolkning».

Häremot genmälde justitieminister Berger: »Då utskottet här talar om 'vida kretsar af landets befolkning', så ligger det nära till hands att erinra därom, att Riksdagens Andra kammare antagit ifrågavarande lagförslag med den öfverväldigande majoriteten af 150 röster mot 52. Den upplysta allmänna opinionen inom landet har sålunda här tagit sig ett så tydligt uttryck, att man icke borde kunna med framgång åberopa en särskild folkmening gentemot denna upplysta allmänna mening, och jag tror, att man bör i denna fråga mera lyssna till nämnda allmänna mening än till de fördomar, som på ett och annat håll kunna inom landet förefinnas.» Men ohörd förklingade justitieministerns vädjan, »att Kyrkomötet ville fästa mera afseende vid Riksdagens för folkets *alla* kretsar med stor majoritet fattade beslut», än vid den åberopade uppfattningen inom *vissa* kretsar af befolkningen. Icke ens ecklesiastikministern Carl von Friesens aktgifvande på den biskoplige skaldens vackra ord: »Döm ej strax den vilseförda, stolte broder, med förakt. Icke vägde du den börda, ödet på hans skuldra lagt», vann resonans. Kyrkomötet afslog den humanitära propositionen med 44 röster mot 12, det afslog en reform, som Riksdagen uttalat sig för *tvenne* gånger. Sedan Riksdagen år 1908 ånyo för sin del antagit samma lagförslag, fann Kyrkomötet af år 1908, ehuru med

mycken kvidan och med endast 4 rösters majoritet, för godt att i nåder lämna sitt samtycke.

Prästvallagsförslagets öde vid förra årets kyrkomöte är förut omnämndt.

Att Kyrkomötet icke oftare, än hvad fallet varit, nekat sitt samtycke till af Riksdagen fattade beslut, torde icke så mycket vara att söka i den anledningen, att Kyrkomötet skulle i de flesta hithörande frågor vara af samma mening som Riksdagen, utan fastmer däruti att det varit mindre vanligt, att lagförslagen först förelagts Riksdagen och sedan Kyrkomötet. Den oftast förekommande formen har varit, att antingen Kungl. Maj:t först inhämtat Kyrkomötets yttrande eller ock att mötet hos Kungl. Maj:t i underdånig skrifvelse anhållit om den eller den åtgärdens vidtagande. I förra fallet har ofta händt, att Kyrkomötet gjort ändringar uti det framlagda förslaget, och i senare fallet torde icke kunna nekas till, att icke Kyrkomötets skrivelser i många fall blifvit direktiv för frågornas fortsatta behandling och lösning. Tack vare denna praxis kastar alltså Kyrkomötets vetorätt en stark slagskugga framför sig, som icke förminskas däraf, att den enskilda initiativlusten för reformer på kyrkolagstiftningsområdet hos de enskilda riksdagsmännen torde i väsentlig mån nedsättas genom vetskapen om att förslaget skall i sista hand passera Kyrkomötets mycket trånga port. Indirekt spelar sålunda vetorätten sin måhända största roll, hvars verkningar äro lika kännbara som till synes mera fördolda, fast vetorättens användning i ett antal fall till och med år 1908 utgör 27 procent af till mötet öfverlämnade frågor.

Kyrkan, prästerna och staten.

Kyrkomötet är enligt min mening genom sin sammansättning mera att betrakta som ett organ för ett visst verk och dess tjänstemän än för folket. Mötet består till hälften af kyrkans tjänstemän. Af dessa äro icke mindre än 14 själfskrifna. När så därtill kommer att i realiteten en stor del af lekmannaombuden stått i ett mycket nära förhållande till prästerskapet, så framträder än tydligare, hur stort inflytande denna tjänstemannakår äger öfver lagstiftningen för närmast — prästerskapet själf. Och saken blir inte bättre däraf, att den högre hierarkien, biskoparne och prostarne, förekommer så rikligt på kyrkomötena, att det nära nog väcker formlig förvåning, då en simpel komminister blifvit vald till ombud.

Ingen annan ämbetsmannakår i Sverige har en dylik ställning, och lyckligt torde det vara. Huru skulle det taga sig ut, om exempelvis läroverkslärarne skulle i grundlagen vara tillerkända vetorätt mot de lagar, som Konung och Riksdag stifta i fråga om läroverken och läroverksskåren, eller om militären med generalerna som själfskrifna, tjänstemännen i landsstaten, i de centrala ämbetsverken eller hvilket statens verk som helst, skulle kunna, när de behagade, afgifva sitt veto mot lagar angående militärväsendet, förhållanden inom de centrala ämbetsverken etc.? Men det är icke nog med att prästerna genom Kyrkomötet äga stor befogenhet inom kyrkans eget område, utan gränserna ha, som vi sett, fått en större utvidgning.

I den senaste prästvalslagen stadgades, huru det skulle tillgå vid tjänstemannen-prästens tillsättning. Detta lagförslag, kan man nästan säga, afslögs af en majoritet af samma tjänstemän, förslaget afsåg.

Andra kårer hålla sina möten och framkomma med petitioner till Kungl. Maj:t, och mången gång erhållas statsbidrag för sådana möten och kongressers hållande. Så är förhållandet med t. ex. lärarekåren vid statens skolor. Och erfarenheten har visat, att statsmakterna oftast behjärta grundade framställningar, hvarför samma förhållande nog skulle kunna tillämpas äfven för prästerskapet.

Kyrkomötet skulle, enligt dess upphofsmän, verka reformerande. Den uppgiften har det fattat på sitt särskilda vis. Man torde kunna uppdraga tvenne stora hufvudlinjer för dess hithörande verksamhet. Den ena har varit, att i vitalfrågor för Riksdag och folk neka sitt samtycke till reformer. Den andra går ut på att genom eget initiativtagande verka för reformer i rakt motsatt riktning mot den af Riksdagen förut anvisade, hvarom läroverksfrågans behandling vid senaste kyrkomöten utgör ett talande vittnesbörd.

Så länge kyrkan är en statsinstitution och åtnjuter stora förmåner af staten, och så länge alltså prästerna äro statens tjänstemän, borde det, tycker man, ligga i sakens egen natur, att Konung och Riksdag ägde stifta kyrkolag som annan lag. Högst få länder äga ett så konserverande öfverhus som vi, och uti Första kammaren borde ligga en den säkraste garanti för att inte »sprången» bli för stora. Så pass varligt och sakta som Första kammaren bör prästerskapet kunna lunka med på kyrkolagsreformernas stråt, i annat fall ligger nog landet så, att klyftan mellan prästen och den allmänna meningen bland folket är vorden så stor, att statskyrko-prästernas dagar i Sverige äro lätt räknade.

Det må äfven anföras, att, såsom skedde vid senaste kyrkomötet, från prästerligt håll betviflades, att Konungen »handlade efter grundlagens bud», samtidigt som från samme talare utslungades förolämpningar mot Riksdagen, enkannerligen dess Andra kammare.

Ej heller torde med fog kunna drifvas den satsen, att Riksdagen och Kungl. Maj:t skulle vara kompetenta att själfva stifta all annan lag men inkompetenta i fråga om kyrkolag. I ena som andra fallet tages sakenskapen i anspråk vid frågornas förberedande behandling, och kyrkan har utan Kyrkomötets vetorätt rikliga tillfällen att göra sina synpunkter gällande.

Samtidigt som kulturen gör allt större framsteg i ett land, individualiseras uppfattningarna om de religiösa tingen. Liktänkande sluta sig samman i föreningar och sällskap. Men öfver alla står staten, och det är svårt att förstå, att en sammanslutning på det religiösa området skall äga en sådan makt, att den kan sätta sitt veto emot lagar, som äfven beröra andra likberättigade och af samhället fullt erkända religiösa samfundsåskådningar, för att nu icke tala om alla dem, hvilkas uppfattning i de religiösa tingen är sådan, att de af en forntida rättsuppfattning skulle drabats af landsförvisningsstraff.

Hvad här anförts i fråga om Kyrkomötets vetorätt angående lagfrågor, äger delvis tillämpning äfven i fråga om Kyrkomötets vetorätt mot ändring i eller upphäfvande af prästerskapets privilegier. Tiden torde nu vara mogen för att prästerna som statens tjänstemän i det hänseendet likställdes med andra tjänstemän.

Två gånger har Riksdagens Andra kammare med stor majoritet fattat beslut om upphäfvande af viss del af Kyrkomötets vetorätt. Det var under gamla landtmannapartiets glansdagar. Jag vill inte förlänga denna motion med en redogörelse för denna vetofrågas behandling inom Riksdagen.

På grund af det anförda får jag anhålla, att Riksdagen såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling ville besluta sådan lydelse af nedannämnda grundlagsparagrafer:

*att uti regeringsformens 87 § mom. 2 orden »dock
att därvid erfordras samtycke jämväl af allmänt kyrko-*

möte» måtte utgå, men lagrummet i öfrigt lyda såsom hittills;

att uti regeringsformens 88 § orden »så ock, om förklaring angår ämne, som till kyrkolag hörer, af det allmänna kyrkomöte, som efter förklarings meddelande först hålles», måtte utgå, men lagrummet i öfrigt lyda såsom hittills, samt

att uti regeringsformens 114 § sista punkt orden »eller prästerskapets», »i förra fallet» och »samt i det senare af allmänt kyrkomöte» måtte utgå, hvadan berörda punkt af denna paragraf skulle erhålla följande lydelse: Ej må ändring eller upphäfvande däraf ske utan genom Konungens och Riksdagens sammanstående beslut och med bifall, om frågan rör ridder-
skapets och adelns privilegier, förmåner, rättigheter och friheter, af ridderskapet och adeln.

Stockholm den 16 mars 1910.

Emil Kristensson.